

DIALOGITAITOJEN MERKITYS

Ulla Klemola, LitT, yliopistonlehtori, opettajankoulutuslaitos, Jyväskylän yliopisto
Marja Kokkonen, PsT, LitM, yliopistonlehtori, liikuntakasvatuksen laitos, Jyväskylän yliopisto

Dialogi ponnistaa arvoista ja asenteista

Opettajan tapaa kohdata oppilaat määrittää pitkälle hänen ihmiskäsityksensä. Se millaisena toisen ihmisen näen, vaikuttaa tapaani olla vuorovaikutuksessa häneen ja hänen kanssaan.

Dialogin edellytyksenä on toista kunnioittava ja tasa-arvoinen asenne. Se tulee koulumaailmassa kuitenkin helposti haastetuksi opettajan ja oppilaan välisen valta-asetelman kautta. Opettaja arvioi ja antaa numeroita ja sitä kautta hänellä on valtaa suhteessa oppilaaseen. Myös vuosisatoja rakentunut koulukulttuuri perinteisine rooleineen määrittää opettajan auktoriteettia ja opettaja-oppilassuhdetta sekä siinä ilmenevää vuorovaikutusta ja sen laatua. Lisäksi opettajan ja oppilaan väliseen koulutukseen, ikään ja sukupuoleen liittyvät erilaisuudet nostavat esiin kysymyksiä, jotka opettajan on kussakin ajassa itse ratkaistava luodessaan omaa tapaansa olla suhteessa oppilaisiinsa. Pyrkimys tasavertaiseen ja vastavuoroiseen dialogiin on silloin opettajan arvovalinta.

"Tutkimuskirjallisuus on osoittanut, että tunnetaidot ja vuorovaikutustaidot ovat opetettavissa ja vielä aikuisenakin opittavissa olevia taitoja."

Dialogin lähtökohtana on kiinnostus toisesta ihmisestä ja hänen mielipiteistään ja näkökannoistaan. Myös asennoituminen myötätuntoisesti ja empaattisesti tukevat kohtaamista. Halu kohdata ja välittää luovat dialogille perustan, ja tunne- ja vuorovaikutustaitojen käyttö vie tuon asenteen käytäntöön.

Dialogitaitoja voi oppia ja opettaa

Tutkimuskirjallisuus on osoittanut, että tunnetaidot ja vuorovaikutustaidot ovat opetettavissa ja vielä aikuisenakin opittavissa olevia taitoja. Ne kehittyvät harjoittelemalla.

Esimerkiksi keskustelutehtävien yhteyteen voidaan sisällyttää tietoista kuuntelun harjoittelua ja omasta puolesta puhumisen taidon kokeilua. Toisaalta on tärkeää, että opettaja keskustelee oppilaidensa kanssa tunne- ja vuorovaikutustaitojen väärin käyttämisen mahdollisuuksista. Ilman toista kunnioittavaa asennetta niistä voi pahimmillaan tulla vallankäytön, jopa manipulaation väline. Ei voida puhua dialogin taidoista ilman eettisyyttä eli ihmisyyden kunnioitusta.

Tunne- ja vuorovaikutustaitojen opettamisen tulisi olla systemaattista, jatkuvaa ja toiminnallisia menetelmiä hyödyntävää. Oppiminen tarvitsee myös aikaa – erityisesti suomalaisessa koulukulttuurissa, jossa opettajan mielipiteiden kyseenalaistamiseen ei tyypillisesti ole ollut lupaa tai tilaa eikä vastavuoroisella, tasavertaisella keskustelulla ole pitkiä perinteitä. Kärsivällinen ohjaus dialogiin maksaa aikanaan itsensä takaisin. Myös opettaja itse saa olla oppijan paikalla. Dialogi tukee opettajan hyvinvointia ja rikastuttaa myös hänen ihmissuhteitaan koulussa.

Dialogin taidot mahdollistavat oppimisen ja joukkoon kuulumisen

On osoitettu, että oppilaiden tunne- ja vuorovaikutustaidot ovat yhteydessä parempaan hyvinvointiin ja koulumenestykseen. Myös opettajan vuorovaikutustaidoilla on merkitystä: opettajan käyttämällä aktiivisen kuuntelun taidoilla voidaan poistaa oppimisen tunne-esteitä, kun oppilaan osallistumista estävä tunne saa nimen ja se kuullaan. Näin ollen kuuntelu voi edesauttaa asian syvällistä oppimista.

Rohkaistuessaan ilmaisemaan omia ajatuksiaan oppilas tutustuu itseensä. Omasta puolesta puhuminen lisää näin itsetuntemusta ja tukee itsekunnioitusta. Myös argumentaatiotaidot voivat kehittyä. Olennaista on, että mahdollistamalla dialogin opettaja tukee lasten ja nuorten osallisuutta. Dialogisessa luokassa nuori saa kokemuksen siitä, että hänellä on ääni, josta myös muut ovat kiinnostuneita. Tämä havainto tuo hänelle joukkoon kuulumisen tunteen. Sitä kautta nuori juurtuu myös yhteisöön, josta hän saa sekä iloa että tukea.

Dialogin taidot nivoutuvat yksilön moraaliin ja sen kehittymiseen, mikä myös tekee näiden taitojen harjoittelusta merkityksellistä. Siksi opettajan on syytä osana katsomusaineiden opetusta ohjata oppilaita tietoisesti myös dialogitaitojen oppimiseen. Katsomusaineiden sisällöissä samoin kuin tunne- ja vuorovaikutustaitojen oppimisessa ollaan lähellä ihmisen persoonaa koskettavia kysymyksiä. Siksi opettajalta vaaditaan erityistä herkkyyttä huomioida niin yksilöitä kuin ryhmää ja työskentelyssä heräviä tunteita.

"Rohkaistuessaan ilmaisemaan omia ajatuksiaan oppilas tutustuu itseensä."

Dialogin ihme

Dialogi opettajan ja oppilaan välillä sekä oppilaiden tai opettajien kesken ei aina ole helppoa. Erityisesti katsomusaineissa jo aineen valinta pohjautuu opettajilla ja oppilailla lähtökohtaisesti siihen, että he katsovat maailmaa eri näkökulmista. Tämän takia erilaisuuden hyväksyminen ja myönteisen utelias suhtautuminen voivat tuntua tavallista vaativammalta. Erilaisuus voi pelottaa tai sitä voi olla vaikea sietää. Kuitenkin, jos itse kukin pitäytyy vain omassa maailmassaan, kapeudumme ja kärjistymme. Moniarvoisessa ja muuttuvassa maailmassa siihen ei ole varaa. Tarvitsemme rohkeutta katsoa maailmaa myös toisen silmin, hänen näkemyksiään kysellen ja omiamme kertoen. Maailmamme avautuvat, kun pysähdymme kuuntelemaan toisiamme.

Dialoginen kohtaaminen on ihanteellista, mutta mahdollista. Tuo kohtaaminen voi olla ohimenevä ja aavistuksenomainen. Silti siitä jää jälki, joka luo jotakin hyvää ihmiseen ja ihmisten välille. Dialogissa tapahtuu kohdatuksi tuleminen ihme. Siksi dialogisuuden tavoittelu kannattaa.

